УДК 351.86(497.115)
323.285
623.746:629.014.9
DOI: https://doi.org/10.5937/bastina36-64632

Прегледни рад

*Ратомир Д. АНТОНОВИЋ**
Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

*Дејан Р. МИЛИКИЋ***
Универзитет у Крагујевцу
Правни факултет
Међународноправна катедра

САВРЕМЕНИ РИЗИЦИ БЕЗБЕДНОСТИ СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА ЈУЖНУ СРПСКУ ПОКРАЈИНУ КОСОВО И МЕТОХИЈУ***

Апстракт: Савремене технологије омогућиле су експанзивни развој различитих видова терористичког деловања. Као један од видова употребе савремених технологија наводи се пример беспилотних летелица, познатијих под називом „дрон", које се могу користити како у војнооперативне и тактичке сврхе, али тако могу имати и врло распрострањену примену и за деловање разних терористичких и паравојних организација. Посебан проблем који се овде јавља је што употреба ових беспилотних летелица данас постаје све приступачнија, а цене набавке тих уређаја нису више толико високе као пре. Такође, ови уређаји постају доступнији различитим паравојним организацијама, које их отворено користе за остварење својих противправних циљева. Као посебан безбедносни ризик данашњице треба напоменути употребу вештачке интелигенције, која се може третирати као једно од најопаснијих средстава у рукама терориста или криминалних организација. Алгоритми којима вештачка интелигенција располаже подобни су и те како да изазивају велике штете и да буду моћно оружје у рукама тероризма и криминала.

Кључне речи: беспилотне летелице, вештачка интелигенција, тероризам, глобализација.

УВОД

Независно од тога да ли је предмет лаичког или научног разматрања, појам безбедности је вишедимензионалан и вишезначан, а управо због ових карактеристика је веома распрострањен термин у свакодневној употреби. Данас се питање безбедности провлачи кроз све сегменте људског живота, па сходно томе и у различитим научним областима, како друштвеним тако и природним. Говори се о: личној безбедности сваког појединца, живота у неком социјалном окружењу, на раду,

* ORCID 0000-0001-9134-6346, antonovicr@gmail.com
** ORCID 0009-0002-7063-153X, dmilikic1@gmail.com
*** Рад је написан у оквиру научноистраживачког рада НИО по Уговору склопљеном са Министарством науке, технолошког развоја и иновација РС број: 451-03-33/2026-03 од 29. 1. 2026. године.

на спортским манифестацијама, одржавању јавних скупова, саобраћају, новчаним средствима у банци, подацима, границама, обалама, енергетским постројењима, Сунчевом систему; унутрашњој безбедности, јавној, националној, међународној, глобалној, колективној, друштвеној, еколошкој; безбедној вожњи, пловидби, лету авионом, путовању; безбедносним органима, службама безбедности, као и о другим бројним појавама друштвеног живота и природног окружења за које се могу везати израз безбедност и други, из њега изведени термини (Пејановић, Бејатовић 2015: 58).

Безбедност је појам са вишеструким значајем. У најопштијем смислу подразумева слободу од страха, претњи и физичког насиља. Међутим, безбедност укључује и моралне, идеолошке и нормативне елементе, што је одувек отежавало њену прецизну дефиницију. У питању је друштвено конструисан концепт који стиче специфично значење само унутар датог социјалног контекста.

Парадигме и институционални модели безбедности су се мењали током развоја међународне заједнице. Посматрана историјски, безбедност је нераздвојно повезана са државом и њеним војним сектором. Међутим, безбедност је постепено захватала социјалну и политичку сферу. Одбрана од спољњег напада остаје централни проблем, али пракса је недвосмислено указивала да држава може бити угрожена унутрашњим потресима, економским и друштвеним поремећајима, нарочито у заједницама којима недостаје осећај идентитета и социјалне кохезије. У науци се раздваја појам безбедности државе и безбедности друштва, уз нагласак да основни критеријум безбедности државе представља њен суверенитет, а безбедности друштва идентитет, тј. свест о припадности заједници. Кроз оба термина прожима се у бити егзистенција или преживљавање државе и друштва; држава која изгуби суверенитет престаје да буде држава, а друштво кад изгуби идентитет престаје да постоји као суверена јединка. Раздвајање државне и друштвене безбедности треба схватити у смислу два организациона центра безбедности, али у епицентру безбедносне дилеме остаје држава, било да је реч о социјалном виду безбедности или међународном. Држава је та која пружа легитимитет и заштиту друштва.

Други ниво приказа безбедности је подела на наднационалну и међународну, али се и у овом случају држава јавља као кључна карика.

Историјски одлучујући елеменат у поимању безбедности била је војна сила. У другој половини XX века безбедносна дилема нагло се помера ка ширем подручју друштвеног живота, при чему невојни фактори угрожавања безбедности заузимају значајније место, а извор моћи државе помера се са строго војних фактора и његових пратећих елемената ка технологији, образовању људског потенцијала и контроли тржишта. Мењају се и услови за одржавање војног капацитета; оружје застарева невероватним темпом услед технолошких иновација, чиме научна сазнања добијају посебно место. Јављају се и алтернативни појмови безбедности, напуштајући државноцентрични модел (Дракић, Дракић 2015: 1401).

Огромни деструктивни капацитет нуклеарног оружја први пут је средином прошлог века поставио на дневни ред не више безбедност државе, него судбину планете Земље. Врхунски научници света указивали су на потребу стварања безбедоносног поретка који би паралисао државну моћ нуклеарних сила и васпоставио један вид наднационалне, недржавне контроле. Војни, пак, стратези главних

нуклеарних сила иступили су са тезом да се у бити ништа није променило. Пошли су од постулата да ће државе у потрази за својом безбедношћу у крајњем случају искористити нуклеарну опцију да би остварили своје политичке циљеве. Иако је ова теорија нападнута и осуђена у науци, ипак је у хладном рату усвојена од стране САД-а и СССР-а и задржана у постхладноратовском периоду; придружили су јој се и нови чланови нуклеарног клуба (Stojanović, Antonović 2024: 97).

Деградација људске околине постала је тек недавно безбедносни проблем. У питању су људске активности које крајње негативно утичу на природу, а последице представљају „мегаопасност" за целокупно човечанство: пробијање стратосферског озонског појаса који штити становнике Земље од соларне ултравиолетне радијације, избацивање штетних гасова који доводе до промене климатских услова, киселе кише, повећан ниво радиоактивних и других токсичних елемената у води, земљишту и ваздуху који изазивају рак и генетска оштећења, смањење плодног земљишта, што изазива глад и смрт милиона, итд. Ове опасности не могу бити дефинисане на идеолошкој основи; реч је о опасностима по цео земљин екосистем. Катастрофалне последице не могу бити приписане ни природи, него недостатку људске визије. Концепт еколошке безбедности изградила је Брундтландова комисија која је отпочела са радом почетком седамдесетих, када је Генерална скупштина УН организовала прву Светску конференцију о људској околини у Стокхолму 1972, на којој је усвојен „Програм акције" о заштити људске околине. Термин је први пут употребљен у реферату Комисије под називом: „Наша заједничка будућност". Међутим, јавио се снажан отпор од стране Сједињених Америчких Држава да се људска околина уврсти у проблематику безбедности. Поједини аналитичари, придржавајући се строго формалних критеријума, указивали су да у овом случају не постоји идентификовани непријатељ, не постоје „ми и они", што је у самој сржи безбедности. Фокус опасности није политичка јединка у смислу идентификованог непријатеља; пробијање озонског омотача представља кумулативни ефекат модерног начина производње и потрошачког друштва (Батавељић и др. 2018: 150).

Политичка елита високоразвијених земаља пружила је отпор васпостављању било каквог облика контроле, страхујући да контрола активности у име „светости" планете на којој живимо не отвори врата новом тоталитаризму, и то левом – колективистички оријентисаном. Насупрот томе, странка „Зелених" на свих шест континената наступала је са тезом да очување околине има своју аутентичну моралну базу. Еколошка свест је симбол елементарних хуманистичких и цивилизацијских тежњи. Као привремени компромис прихваћено је решење да еколошка безбедност буде разматрана као део економске проблематике, јер је у крајњој линији деградација природних ресурса: воде, земљишта, океана, атмосфере итд. резултат појачане економске активности.

САВРЕМЕНИ ТЕРОРИЗАМ

Данас се и на пољу терористичког деловања врши примена савремених технолошких иновација, кроз примену савремених технологија. Као пример примене ових савремених средстава наводи се примена беспилотних летелица, тзв. дронова и употреба вештачке интелигенције. Овде свакако треба напоменути високу

прилагодљивост терористичких организација и окренутост ка разноврсним иновативним средствима и техникама, подобним да овим организацијама олакшају постизање њихових циљева, који су претежно незаконити. Наравно, са друге стране треба истаћи тенденцију коришћења ових савремених технолошких средстава у борби против тероризма. Дакле, савремена технологија има двоструку улогу, јер може бити злоупотребљена од стране терористичких организација, иако примарно има намену која је изразито против тероризма (Ђорић, Милошевић 2021: 202).

Сајбер тероризам представља један потпуно нов феномен и потпуно нов облик терористичког деловања, који се одвија кроз злоупотребу интернета. Интернет је посебно погодно средство за терористичку пропаганду, ширење страха и несигурности, коју терористичке организације тенденциозно желе да „посеју" по читавом свету. Уједно, пропаганда служи сврси врбовања потенцијалних учесника у терористичким активностима. Посебно у периоду кад друштвене мреже нису имале адекватну цензуру оваквих садржаја, оне су служиле као моћно средство за ширење терористичких пропаганди.

Сајбер тероризам не служи само сврси пропаганде, већ се путем сајбер напада може озбиљније угрожавати безбедност важних података. Сајбер тероризам се може манифестовати кроз хакерске нападе на информационе системе и мреже виталних државних органа и институција, као и критичну инфраструктуру (Антоновић 2023: 62). Посебно су се на мети налазили системи који се односе на комуникационе системе, комуналне системе, системе водоснабдевања, али и управљања железничким, воденим и ваздушним саобраћајем (Гордић, Гордић 2025: 288).

Ризици од сајбер тероризма су нарочито дошли до изражаја у периоду пандемије вируса „Ковид 19", кад је облик комуникације на даљину постао нарочито популаран. Ова пандемија је једино повољно утицала на убрзану дигитализацију читавог друштва. У свакодневицу су полако све више почели да улазе различити облици комуникације на даљину, почињу да се прихватају до тада невиђене појаве, као што су „виртуелне учионице", учење на даљину, суђење на даљину, изношење дигиталних доказа у судским поступцима, али долази и до експанзије вештачке интелигенције. Следећи корак, који је врло известан је роботизација читавог друштва, стварање роботске интелигенције и супериорне генерације нове радне снаге, која неће бити подложна „манама" које има човек, а то су грешке, недоследности, подложност болести, корупцији и другим слабостима.

Данас већ можемо слободно рећи да вештачка интелигенција не представља технолошки феномен, већ дубоко интегрисани алат у сфери политике, безбедности и друштвених односа. Политички надзор кроз вештачку интелигенцију, у теоријском и практичном смислу, постаје све комплекснији, јер се технологија користи не само као средство безбедности већ и као моћан инструмент политичке доминације и манипулације (Балтезаревић 2025: 370). Осим за потребе политичких манипулација, вештачка интелигенција може имати широку примену и код изазивања безбедносних ризика и претњи. Савремени облици ратовања и безбедносних изазова се одвијају управо помоћу достигнућа вештачке интелигенције – кроз употребу беспилотних летелица, које су посебну експанзију доживели у актуелном руско-украјинском сукобу.

Беспилотне летелице или „летећи роботи", како их назива Николас Гросман, стручњак за неконвенционално наоружање, представљају кључни искорак у савременим средствима ратовања у будућности, који воде ка новим изумима, попут копнених дронова и беспосадних пловила. Првобитна намена беспилотних летелица је била извиђачка и коришћени су за потребе војностратешког извиђања. Америчка Централна обавештајна агенција их је први пут употребила 4. фебруара 2002. године приликом напада Хосте у Авганистану са циљем елиминације терористичког вође Осаме бин Ладена, и од тада су беспилотне летелице добиле сасвим другачију сврху и намену (Kreps, Lushenko 2023: 272).

Временом, беспилотне летелице постају моћно средство у рукама терористичких организација. Организација „Хезболах", која се својевремено сматрала терористичком, али са уласком у структуре власти Либана, постаје регуларна политичка организација, 2006. године је извела ваздушни напад на израелске положаје беспилотним летелицама. Летелице су биле иранске производње. Оне су се навођено сударile са стратешки значајним метама у Израелу. Услед судара дошло је до детонација експлозивних материја којима су биле снабдевене. Следећи ваздушни напад, који се десио употребом беспилотних летелица, десио се 2014. године, кад је „Хезболах" напао постројења Ал Нусра Фронта на сиријско-либијској граници (Oseicki et al. 2022: 6).

У Јемену је 2015. године такође дошло до употребе беспилотних летелица од стране структура које су деловале под окриљем Саудијске Арабије. Том приликом су коришћене летелице америчке производње. Циљ њихове употребе је био ликвидација припадника Ал Каиде, Салима Сине ал Харитија, познатог терористе.

Од 2017. године радикални Хути све чешће употребљавају беспилотне летелице, за које тврде да су њихове производње. Сличне летелице су забележене и у поседу „Хезболаха", међутим верује се да и једне и друге заправо потичу из Ирана, што указује на потенцијални трансфер знања и технологија, илегални извоз беспилотних летелица за потребе терористичких организација и изношење антикампање тзв. производњи беспилотних летелица.

Генерално, беспилотне летелице у рукама терористичких организација могу да имају широку и вишеструку намену. Тако, на пример, оне могу да служе зарад обавештајног рада и прикупљања информација и могу да служе убилачким мисијама, кад носе експлозивна средства намењена физичким ликвидацијама. Позната терористичка организација „Исламска држава" је беспилотне летелице користила током 2015. године за потребе извиђања и обавештајног рада. Касније, од 2017. године, ова организација почиње да употребљава беспилотне летелице за потребе убилачких напада. За „Исламску државу" је карактеристично да није куповала иранске беспилотне летелице, већ је делове за њих куповала на илегалним тржиштима, а потом их самостално састављала и користила као лични производ.

Беспилотне летелице које је користила „Исламска држава" је карактерисало брзо и ефикасно извођење налета у року између 10 и 30 минута, а са њима се могло управљати са веће удаљености, чак до седам километара, а од посебне опреме, ове летелице су имале професионалне камере. Камерама су се снимали напади које би изводиле ове летелице, а они су постављани на друштвене мреже и разне сајтове, као вид рекламе деловања ове терористичке организације.

ГЛОБАЛИЗАЦИЈА И ТЕРОРИЗАМ

Глобализација је врло заступљен појам који означава процес велике међусобне зависности, повезаности и интеграције људи, компанија и влада, који обухватају политичке, друштвене, економске и културне аспекте настале као нужност због комуниколошких, транспортних и трговинских промена. Ове промене воде ка порасту размене роба, идеја и капитала и културолошких промена на глобалном нивоу. Порекло речи глобализација је у латинској речи *globus*, што значи лопта, а овај појам најбоље изражава суштину феномена, где се све претвара у једну идентичну целину налик лопти (Шуваковић, Краговић 2015: 299).

Глобализацију треба третирати као „моћно средство" за распростирање великих промена, као што су информатичке, социјалне, тржишне, културне, демократске и друге промене које доприносе подизању нивоа квалитета живота обичних људи (Печујлић 2002: 11). Циљ глобализације је стварање уједначене светске културе, што се постиже кроз стварање изузетног моћног медијског поља, које је под јаком контролом и надзором великих светских сила. Уједначена светска култура се ствара кроз медијске садржаје, као што су филмови, серије, информативни програм, уметнички програм и музички програм, који постаје универзално популаран, независно од националних и територијалних граница.

На политичко-економском плану ствара се тржишни систем пословања, базиран на моделима тзв. западне демократије. Глобализација је директно подређена економским интересима великих западних сила, које дају главни тон процесу глобализације. Економска глобализација је надређена политичкој глобализацији и геостратешким интересима супериорног Запада, који се остварује кроз увођење модела тзв. либералне демократије у свим земљама света, посебно оним које су у процесу развоја.

Глобализација се остварује кроз четири значајна аспекта: еколошки, војни, политички и економски (Бериша 2014: 462). Сви аспекти глобализације су у тесној повезаности и међусобно се детерминишу, а можда се може рећи да је војни аспект најзависнији од процеса глобализације. Са друге стране, војна сила такође представља битан фактор у спровођењу и реализацији глобализма. То постаје видљиво посебно данас, у ери све чешћих сукоба на глобалном нивоу, који претендују да у потпуности промене читав светски поредак. Глобализам ће, посебно у савременим условима перманентног страха од ратова и војних конфронтација, добијати војнорепресивну димензију, где значајну улогу заузимају глобалне војне организације, попут НАТО пакта, као и других тенденција војног интервенционизма на глобалном нивоу.

На овај начин долази се до стварања светског војног поретка и изградње униполарног организовања великих војних сила, што између осталог, представља један од кључних феномена глобализма. Међузависност која настаје на глобалном нивоу подразумева примену силе или стално присутну претњу примене силе. Међутим, како постоји глобализација на страни држава и светског поретка, тако постоји иста таква тенденција и на страни тероризма и терористичког деловања.

Тероризам се сматра кључном претњом савременом глобалном свету. Како се рапидно развија глобални систем, базиран на глобалној политици, економији,

трговини, стварању масовне културе, медија и образовања, тако се упоредо, и можда још прогресивније, развија и тероризам и терористичко деловање. Савремени тероризам карактерише његова намерна аморфност и флексибилност, што има за циљ осујећење свих антитерористичких активности у свету. Флексибилност савременог тероризма се манифестује кроз своју садржину, типове настајања, организационим облицима и начину деловања.

Тероризам посматран у контексту стварања новог светског поретка представља изазов глобалном свету, а с обзиром да је тероризам глобални проблем и да има глобални карактер, јасно је да се говори о опасности врло великог интензитета. Као распирујући фактор тероризму делују светски сукоби, геополитички процеси и промене, који генеришу још већу међународну нестабилност (Деспотовић, Јефтовић 2011: 36).

Са пуним развојем постконфликтног друштва након Другог светског рата, тероризам се може одредити као непосредни продукт „хладноратних" тенденција на релацији Истока и Запада. Мотор покретач глобализације су САД, као и главни идеолог новог светског поретка концепиран на глобализму. Међутим, темпо глобализма и новог светског поретка није подједнако био прихватљив за све земље света. Долази до нежељених појава и ризика од изазивања нових глобалних сукоба на нивоу читавог света, док се на нивоу националних држава продукују бројни унутрашњи сукоби различитих интензитета. Сукоби унутрашњег карактера су често били базирани на етничким и националним анимозитетима, који су за последицу имали стварање паравојних и парадржавних творевина, које се изворно баве терористичким деловањем. Претежно су настајале терористичке организације на безбедносно трусним подручјима, у којима отворено или латентно увек постоји ризик од оружаних сукоба. Тероризам се у таквим срединама посматрао често као логичан одговор на ризике који су присутни, па је зато овакво деловање код многих наилазило на одређену врсту одобравања. Организовани су терористички кампови за обуку терориста, организације су се бавиле илегалним активностима, а идеологија је често сепаратистичка, сецесионистичка, верско-радикална или изразито левичарска и/или анархистичка.

Један од кључних мотива терористичког деловања, посебно у Европи, јесте нарушавање територијалног интегритета и изазивање друштвенополитичких нестабилности. Било је појаве и тзв. државног тероризма, који карактерише политичко насиље и прибегавање терористичким методама од политичких структура власти, што слободно може да се окарактерише као један од најопаснијих видова тероризма (Јелисавац Трошић, Арнаудов 2024: 90). Политика стварања геополитичких тензија, изазивања јаких идеолошко-политичких анимозитета и „хладноратна" политика, која је вођена по завршетку Другог светског рата, деловала је врло подстицајно на међународни тероризам. Управо, из наведених разлога тероризам бележи свој рапидни раст и развој баш у том периоду. Међутим, „међународни тероризам" као такав, према препоруци Уједињених нација не постоји. Исто се односи и на државни тероризам. Заправо, тероризам је политичко насиље мањине које је уперено ка владајућима, а страх и последице виде сви посматрачи. Тероризам се јавља унасиљу или прекомерној сили владајућих које се у научној терминологији зове државни терор или страховлада.

Глобални тероризам данашњице је мултидисциплинаран појам, те се може посматрати са више различитих аспеката – кривичноправног, криминалистичког, криминолошког, безбедносног, политиколошког, економског, еколошког, технич-ко-технолошког, религијског, едукативног, филозофског, социолошког и других. Криминалистички аспект тероризма је аспект организованог криминала, те се посматра из угла његовог спречавања и сузбијања применом подсених метода. Криминолошки аспект се бави етиологијом и феноменологијом тероризма и мерама спречавања и сузбијања. Кривичноправни аспект полази од позитивноправних инкриминација из кривичног законодавства, које у свим земљама света има негативан став према тероризму и јасно предвиђене санкције за сваки његов могући појавни облик. Политиколошки аспект тероризма се огледа кроз његову политички мотивисану идеологију, али и кроз политичке манипулације са тероризмом и терористичким организацијама.

САВРЕМЕНИ ТЕРОРИЗАМ У ЈУЖНОЈ СРПСКОЈ ПОКРАЈИНИ КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Пример савременог терористичког деловања на простору јужне српске покрајине Косова и Метохије се најсликовитије може приказати кроз деловање терористичке организације под називом „Ослободилачка војска Косова" која је основана 1993. године у Македонији. „Ослободилачка војска Косова" је била проглашена за терористичку организацију. У једном тренутку је ојачала, па је у форми герилe запосела дренички крај, где је јавно носила униформу, војне ознаке и оружје па је стога по међународном ратном и хуманитарном праву била у обавези да на простору којим влада буде одговорна за безбедност. Након злоупотреба које су изводили герилци на простору Дренице, српске безбедносне снаге разбиле су герилску формацију у селу Рачак, што је касније злоупотребљено па су изгинуле војнике уз помоћ међународне мисије преобукли у цивилну гардеробу. Ово појашњење је од значаја за разумевање интереса Републике Србије и грубо кршење међународног права за које је на простору Косова и Метохије одговорна Организација Уједињених нација.

Принципи рада и деловања ове организације су били типични за савремену терористичку организацију – од идеолошко-политичког сегмента, до сумњивих и криминалних извора финансирања. Идеолог и оснивач ове терористичке организације је био Адем Јашари, познат по албанском национализму и радикализму. Његова блискост са албанским политичким врхом му је омогућила индоктринацију и усмерење ка стварању „Велике Албаније" и сецесије Косова и Метохије од Србије. Јашари је најпре руководио „Дреничком групом", која је почела са тероризмом на Косову и Метохији током 1992. и 1993. године, кад прераста у „Ослободилачку војску Косова" (Малбашић 2024: 234).

„Ослободилачка војска Косова" је реализовала и координирала терористичке активности у организованим групама широм подручја Косова и Метохије. Организација је била војногерилског карактера, а чинили су је претежно искусни припадници војнополицијских структура из Албаније, али и других земаља које

су подржавале пројекат сецесије Косова и Метохије. Припреме и обуке чланова терористичке организације су се одвијале у Албанији, на више различитих локација – у местима Љабинот, Тропоја, Кукс и Бајрам Цури. Обука се одвијала по принципима камповских обука и припрема, под покровитељством тадашњег председника Албаније, Сањи Берише. Поред албанског новца, такође је коришћен новац из илегалних извора, настао од шверца наркотика, оружја, али и људским органима.

Терористичка „Ослободилачка војска Косова" је деловала на два поља – војном и политичком. Карактерисала ју је јака политичка пропаганда, која је за циљ имала мобилизацију албанског народа на Косову и Метохији у идеји стварања тзв. државе. До тог циља Албанци су једино могли доћи оружаним путем и кроз обрачун са Србима. Ова пропаганда није била само интерног карактера, већ је требало да допринесе анимирању и читаве међународне заједнице, која је свакодневно добијала извештаје о тзв. угњетености албанског народа на Косову и Метохији, о недостатку људских права и слобода и нечовечном односу према њима. Војни део деловања терористичке „Ослободилачке војске Косова" се огледао у терористичко-герилским акцијама, усмереним против званичне војске и полиције, али и цивилног становништва претежно српске националности.

Тзв. „Ослободилачка војска Косова" је јасно истакла своје мете напада. То су војнополицијске структуре и њихова опрема, специјалне полицијске снаге, волонтери, парамилитарни персонал и борци са иностраних ратишта и Албанци који су „издајници" и раде за непријатељске снаге (Бурсаћ 2025: 268).

Сам начин герилског ратовања „Ослободилачке војске Косова" одвијао се у четири кључне фазе и то фазе стварања мањих герилских трупа, фази њиховог проширења са новим борцима и командантима, потом фаза професионализације, у којој се јавља професионална војна команда, претежно иностраног порекла, док је у завршној фази ова терористичка милитантна група добила обележја војске, са униформама, својим објектима и савременим центрима за обуку (Атлагић 2012: 81).

Из савременог тероризма на Косову и Метохији, као плод свесрдне подршке великих сила са Запада, резултирала је Декларација о независности Косова од 17. фебруара 2008. године. Декларација је, кршећи све одредбе међународног права, на незаконит начин прогласила јужну српску покрајину Косово и Метохију за независну државу Косово. У тзв. Уставу тзв. Косова се наводи да „Република Косово нема никакве територијалне захтеве према било којој држави или делу државе, нити ће тражити уједињење са било којом државом или делом државе". Иза оваквих тврдњи налазе се на стотине несталих, убијених и расељених Срба и других неалбанаца, уништена и одузета српска имовина, етнички очишћена села и градови и еклатантно нарушавање основних људских права преосталим Србима који живе на простору Косова и Метохије. Такође, косовски тероризам представља својеврсни преседан у историји, јер је ово први и једини пример за сад подржаног тероризма од стране великих светских сила. Иако је тзв. Ослободилачка војска Косова све до 1997. године била сматрана терористичком организацијом и од стране америчких структура власти, ова организација добија невероватну

подршку од стране те исте Америке и других светских сила да на темељу насиља и злочина сагради тзв. државу Косово.

Заправо, суштина терористичког деловања „Ослободилачке војске Косова" није само у деловању ове организације, већ је Кумановским споразумом мировна мисија на простору јужне српске покрајине дата Уједињеним нацијама Резолуцијом 1244, па због тога насиље које се све време мандата мировне мисије спроводи над неалбанским становништвом је узроковано нечињењем и неочувањем безбедности свих грађана на простору Косова и Метохије.

ЗАКЉУЧАК

Безбедносни изазови данашњице су врло бројни, интензивни и тешки. Савремено друштво је бременито безбедносним изазовима, диктираним са различитих страна и услед турбулентних геополитичких процеса. Тешко је и незахвално у оквиру једног рада говорити о свим постојећим безбедносним изазовима данашњице, па су се зато коаутори у раду фокусирали на пар важнијих изазова, који доминантно диктирају светску безбедносну ситуацију и на њу имају најјачи утицај, а то је проблем тероризма.

Тероризам је појава која датира из далеке прошлости, али са аспекта истраживања у оквиру овог рада, пажња је посвећена новијим појавним облицима тероризма, који су у вези са јаким анимозитетима својственим периоду „хладног рата" након Другог светског рата, кад се јавља потреба за формирањем парадржавних и паравојних структура, које би биле пандан поретку који се по сваку цену наметао сиромашним и сиромашнијим земљама у свету.

Појава тероризма је доведена у врло значајан контекст са глобализмом, појмом који је свеприсутан и врло заступљен у међународним односима, а који се намеће кроз униформне обрасце понашања и живота свим земљама света. Тероризам се у датом контексту јавља као антипод глобализму и озбиљна претња успостављања глобалног света. Користећи поједине погодности глобализма, тероризам се рапидно развијао, стварајући своје формације и све јаче офанзивне механизме, које је усмеравао као центрима моћи глобалног света. У вези са тим, треба навести историјски значајан напад на Светски трговински центар и Пентагон у Америци, 11. септембра 2001. године, кад се, на врло суров начин, питање тероризма наметнуло као безбедносно питање у свету број један.

Као значајно помоћно средство тероризму данас треба навести савремену информациону технологију и вештачку интелигенцију, који доприносе стварању нових појавних облика терористичког деловања у сајбер простору као и примену техничко-технолошких достигнућа, која терористе значајно унапређују у њиховом раду и деловању. У раду, коаутори наводе нека од савремених средстава, која имају велику примену данас у различитим облицима ратовања и терористичког деловања.

Иако развијени део света оштро реагује на сваки облик терористичког деловања и тежи суровом обрачуну са њим, у раду је наведен пример кад је начињен преседан, те је тај тзв. западни свет, подржао стварање терористичке творевине,

тзв. државе Косово, којој су темеље ударили припадници терористичке тзв. Ослободилачке војске Косова, познате по суровим обрачунима са неалбанцима на Косову и Метохији и сејању страха, несигурности и извршавању најтежих кривичних дела и злочина. Развијени свет је подржао албанску страну, жмурећи према злочинима албанских терориста почињених над Србима на Косову и Метохији, а епилог тзв. косовског тероризма је Декларација о независности из 2008. године и актуелна подршка око деведесет земаља, чланица Уједињених нација.

ЛИТЕРАТУРА

Антоновић 2023: Ратомир Антоновић. *Сајбер криминалитет као криминалитет данашњице.* Београд: Центар за стратешке анализе.

Атлагић 2012: Марко Атлагић „Тзв. Ослободилачка војска Косова као сепаратистичка и терористичка организација". *Косово и Метохија 1912–2012.* Међународни тематски зборник. Ур. Бранко Јовановић и Урош Шуваковић. Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини – Косовска Митровица, 73–84.

Балтезаревић 2025: Боривоје Балтезаревић „Вештачка интелигенција као инструмент политичког надзора у постконфликтним друштвима". *Баштина,* вол. 35, св. 66, 369–377.

Батавељић и др. 2018: Драган Батавељић, Анка Војводић, Митар Лутовац. „Екоцид – ново кривично дело?". *European Road to Sucess IPARD 2015–2020.* Ур. Милан Јовичић. Краљево: Ethno Center GEGULA - Center for the successful development of family agriculture and tourism; Београд: Алфа БК, 149–158.

Бериша 2014: Хатица Бериша „Међународни утицај процеса глобализације и тероризам". *Одређење, организација и дјелатност субјеката националног система безбједности.* Бањалука: Универзитет „Синергија", 447–464.

Бурсаћ 2025: Борис Бурсаћ „Тероризам Ослободилачке војске Косова". *Баштина,* вол. 35, св. 66, 267–286.

Гордић, Гордић 2025: Јован Гордић, Предраг Гордић. „Тероризам као претња цивилном ваздушном саобраћају – историјско-правни аспекти". *Баштина,* вол. 35, св. 66, 287–296.

Деспотовић, Јефтовић 2011: Љубиша Деспотовић, Зоран Јефтовић. „Геополитика, медији и безбедност: негативни стереотипи и медијска манипулација". *Наука, безбедност, полиција.* Београд: Криминалистичко-полицијска академија, 33–42.

Дракић, Дракић 2015: Драгиша Дракић, Гордана Дракић. „Систем мера безбедности у нашем кривичном праву – кроз историју и данас". *Теме,* XXXIX, 1399–1416.

Ђорић, Милошевић 2021: Марија Ђорић, Тања Милошевић. „Злоупотреба вештачке интелигенције у екстремистичке и терористичке сврхе". *Српска политичка мисао,* 1/2021, 201–221.

Јелисавац Трошић, Арнаудов 2024: Сања Јелисавац Трошић, Митко Арнаудов. „Безбедносни изазови отвореног Балкана из перспективе СДИ – студија случаја Албаније, Србије и Северне Македоније". *Баштина,* вол. 34, св. 63, 87–100.

Kreps, Lushenko 2023: Sarah Kreps, Paul Lushenko. "Drones in modern war: evolutionary, revolutionary, or both?". *Taylor & Francis Journals,* vol. 39 (2), 271–274.

Малбашић 2024: Зоран Малбашић. *Иредентизам – великодржавна доктрина и политичко насиље.* Лепосавић: Институт за српску културу Приштина – Лепосавић.

Oseicki et al. 2022: Mateusz Oseicki, Agnieszka Fortonska, Matylda Berus, Marta Wlodarczyk. "Drone as a Target of Terrorist Attack and a Weapon Against Terrorism – Analysis in the Light of International Law". *Journal of Intelligent & Robotic Systems,* 2–10.

Пејановић, Бејатовић 2015: Љубо Пејановић, Милорад Бејатовић. *Основи безбедности.* Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе: Универзитет Привредна академија.

Печујлић 2002: Мирослав Печујлић. *Глобализација – два лика света.* Београд: Гутенбергова галаксија.

Stojanović, Antonović 2024: Stevan Stojanović, Ratomir Antonović. "Nuclear Security Risks and Civil Defense". *International journal of economics and law*, Vol. 8, no. 24. Belgrade: University Union "Nikola Tesla": Faculty of Business Studies and Law, 93–103.

Шуваковић, Краговић 2015: Урош Шуваковић, Бранислава Краговић. „Глобализација и културни идентитети (са посебним освртом на Косово и Метохију)". *Глобализација и култура*. Београд: Центар за економска истраживања Института друштвених наука, 297–303.

Ratomir D. ANTONOVIĆ
Dejan R. MILIKIĆ

MODERN SECURITY RISKS WITH SPECIAL FOCUS ON THE SOUTHERN SERBIAN PROVINCE OF KOSOVO AND METOHIJA

Summary

Modern technologies have enabled the expansive development of various forms of terrorist activity. As one of the forms of use of modern technologies, the example of unmanned aerial vehicles, better known as "drones", is cited, which can be used for both military – operational and tactical purposes, but can also have a very widespread application for the activities of various terrorist and paramilitary organizations. A special problem that arises here is that the use of these unmanned aerial vehicles is becoming increasingly accessible today, and the prices of purchasing these devices are no longer as high as before. Also, these devices are becoming increasingly accessible to various paramilitary organizations, which openly use them to achieve their illegal goals. A particular security risk today is the use of artificial intelligence, which can be considered one of the most dangerous tools in the hands of terrorists or criminal organizations. The algorithms that artificial intelligence has at its disposal are both capable of causing great damage and of being a powerful weapon in the hands of terrorism and crime.

Keywords: drones, artificial intelligence, terrorism, globalization.

Рад је предат 2. фебруара 2026. године, а након мишљења рецензената, одлуком одговорног уредника *Баштине*, одобрен за штампу.